

УДК 355.088:27.726.3+159.913]:355.1(477)
DOI: [https://doi.org/10.17721/BPSY.2024.2\(20\).8](https://doi.org/10.17721/BPSY.2024.2(20).8)

Таїса КИРИЛЕНКО, канд. психол. наук, доц.
ORCID: 0000-0001-9079-9722
e-mail: kirilenkots@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Іван ГОРБИК, магістр, військ. капелан
ORCID: 0009-0002-3981-4901
e-mail: vano.gorbik@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ДУШПАСТИРСЬКА РОБОТА ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНА У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ: ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Вступ. Обґрунтовано, що душпастирська робота є важливим компонентом в боротьбі за духовний світ українського воїна в агресивній війні РФ. Метою було висвітлення змісту військового капеланства та результатів пілотажного дослідження окремих аспектів діяльності капелана. Спираючись на контекст релігійної приналежності більшості українців, капеланська діяльність розглядалась із християнської позиції.

Методи. Використано теоретичні методи: аналіз і узагальнення. Для емпіричного дослідження використано авторську анкету-опитувальник для виявлення психологічних аспектів діяльності військових капеланів.

Результати. У результаті аналізу досліджуваної літератури зроблено основний нарис елементів душпастирської роботи. У ході порівняльного аналізу роботи військового капелана і військового психолога окреслено кордони компетентностей та виявлено сферу перетину їхньої діяльності. Здійснено авторське опитування, у якому взяли участь 44 військовослужбовці, які обіймають посади, дотичні до служби військового капеланства з різним строком служби. У цьому опитуванні виявлено ступінь важкості прийняття рішення почати службу військовим капеланом, важкі моменти в їхній роботі й те, що було для них поміччю.

Висновки. Визначено, що капелан може посилити позитивний вплив на особовий склад через взаємодію з психологом у сфері перетину їхньої діяльності або вивільнити його увагу від цієї сфери для більш ефективної роботи з групою особового складу, відновлення військовослужбовців після виходу з бойових дій, лікування ПТСР та роботи за іншими вузькими фаховими функціями. Наголошено, що найважчими елементами в роботі військового капелана є втрата особового складу, налагодження взаємодії з командуванням і завоювання авторитету і довіри. Виявлено, що незалежно від стажу капеланства у 86 % основним психологічним ресурсом є "Бог і молитва до нього".

Ключові слова: особистість, військовий капелан, молитва, духовність, психологічний супровід, душпастирська робота, військовослужбовець, сім'я військовослужбовця.

Вступ

Актуальність теми дослідження. Сучасна гібридна російсько-українська війна в усіх її вимірах розглядається не лише як військовий спротив агресії. Визначальна роль у ньому належить також і духовному опору: це боротьба за людину, за її душу, її духовний світ. Одним зі шляхів його укріплення, пробудження величі духовного світу людини є душпастирська робота духовних капеланів. Наукове дослідження психологічного пласта військових капеланів – нагальна робота вчених, що дозволить розкрити не лише складники їхньої діяльності в духовно-психологічному супроводі військовослужбовців, а й особистості самих капеланів, вибору ними душпастирської роботи з військовослужбовцями. Проте саме ці аспекти недостатньо представлені в психологічній літературі, що є актуальним як у теоретичному (категоріальне та змістове наповнення діяльності), так і в практичному (відбір, методи роботи) планах.

Мета статті – висвітлення змістового наповнення діяльності військових капеланів та психологічних особливостей в їх роботі.

Методи

У дослідженні використано методи теоретичного аналізу та описової статистики.

Результати

На сьогодні в роботах українських (Л. Непіпенко, Т. Калениченко, Р. Коханчук, А. Стародуб) та закордонних (Alan T. Baker) дослідників представлено загальне розуміння діяльності капеланів. На основі цього досвіду проведемо систематизацію підходів до висвітлення душпастирської роботи та розуміння її як психологічного супроводу військовослужбовців у допомозі гармонізації їхнього духовного світу. Через переважно християнський контекст нашого суспільства (Якименко та ін., 2023)

розглядатимемо душпастирську роботу військового капелана в межах християнської релігії, але для подальших досліджень пропонується розглянути душпастирську роботу з позиції інших релігій, послідовники яких також присутні у Збройних силах України.

Аналіз душпастирської роботи. Військовий капелан є одночасно священиком і воїном, він поєднує в собі духовний і фізичний світи (Збанджала, 2018). Він має поклик від Бога (Baker, 2021) й обов'язок перед українським народом. Душпастирська робота військового капелана передбачає забезпечення релігійної, етичної, моральної, духовної підтримки та сприяння формуванню особистісної стійкості й належного духовного стану особового складу і членів їхніх сімей (Про Службу військового капеланства, 2021).

Військовослужбовець потребує релігійних практик, відвідування Церкви, слухання слів настанови від Бога, часу і місця для молитви, сповіді. Участь у релігійних практиках, які знайомі людині, заспокоює її, дає можливість відчуття єдності із Богом і, відповідно, зрозуміти правильність свого шляху. Християнські моральні і норми поведінки є прийнятними й зрозумілими у Збройних силах України через переважну приналежність українського народу до християнських традицій (Якименко та ін., 2023). Просвітницька робота щодо цих норм серед військовослужбовців під час широкомасштабної агресії РФ проводиться не в окремих аудиторіях, а в природних умовах відновлення і несення служби особовим складом у вигляді індивідуальних або групових бесід. Нагадування християнських моральних стандартів дає людині можливість відчувати межу дозволеного та за допомогою особистого сумління контролювати свою поведінку. Зокрема, Забзалюк (2007, с. 43, 59) зазначає, що у війську Українських січових стрільців капелан проводив

© Кириленко Таїса, Горбик Іван, 2024

виховну роботу серед особового складу, а капелани УНР мали великий вплив на моральний дух козацтва, що підвищувало їхню боєздатність. Також Грибовський (2021, с. 32) описав напрям діяльності православних капеланів у Польських збройних силах у 1919–1949 рр. як виховання воїнів у релігійному дусі за засадами православної віри, роз'яснення воїнам сутності громадянських обов'язків, солдатської честі, вірності присязі та сумлінного несення військової служби. Такі бесіди в кожному полку проводились капеланами раз на два тижні. Baker (2021, р. 149) пише, що ефективність капелана залежить від побудови з військовослужбовцями сильних відносин, які базуються на розділеному з ними побуті. Про це свідчить і практика військових капеланів в УНР; вони поводити себе на рівних з воюючими і поділяли разом з ними військовий побут (Забзалюк, 2007). Капелан піклується про тих військових, хто розділяє з ним свою віру, про тих, хто належить до інших конфесій або релігій, так само як і про тих, хто взагалі позиціонує себе як нерелігійну особу (Baker, 2021), бо всі вони потребують душпастирської опіки. Підтвердженням цього свідчить моніторингове соціологічне дослідження 2012 р., яке показало, що спілкування зі священнослужителем посідає одне з чільних місць у загальному рейтингу релігійних потреб. У військових частинах, де співробітництво з церквами (релігійними організаціями) має постійний щотижневий характер, дуже часто військовослужбовці, навіть ті, які не вважають себе боговірними, бажають спілкуватися зі священнослужителями (Методичні рекомендації керівникам органів військового управління..., 2014). В арміях УГА та УНР слово польового духовника було, як ліки для душі (Забзалюк, 2007, с. 11), відповідно, бесіди з духовним капеланом мають позитивний вплив на психологічний стан військового. В умовах війни, під тиском небезпеки для життя у військовослужбовців виникають питання щодо життя і смерті, вбивства і покарання винних. На подібні питання військовий капелан може фахово відповісти з точки зору релігійного погляду і таким чином позитивно налаштувати психологічний стан військовослужбовця (Baker, 2021, р. 150). Коли під тиском ворожих сил та інформаційної атаки військовослужбовець втрачає надію, саме духовні цінності релігійного напрямку підбадьорюють і вдихають надію на успіх.

Вплив душпастирської роботи військового капелана зростає з часом. Військовослужбовці бачать піклування про себе і починають більше довіряти капелану. У міру того як зростає його авторитет, зростає і його можливість впливати своїми настановами на особовий склад та порадами на керівництво, що, своєю чергою, допоможе командуванню приймати кращі рішення. Таке посередництво зменшить конфліктність у підрозділі та впровадить позитивні зміни (Забзалюк, 2007; Baker, 2021; Grzybowski, 2021).

Душпастирська робота військового капелана стосується також і сімей військовослужбовців. Особливо гостро стоять сімейні питання під час тривалого періоду розлуки із членами сім'ї. Це спровоковано вимушеною міграцією в більш безпечні місця, постійними переїздами частин вздовж лінії фронту, тривалі перебування військовослужбовців у зоні бойових дій та через певні складнощі в отриманні відпусток. Такі питання, як підтримка здорових відносин на відстані між членами сім'ї, вирішення конфліктних ситуацій, втрата емпатії один до одного через різні середовища проживання військовослужбовця і його сім'ї, залишаються відкритими для подальших досліджень та розроблення практичних кроків реалізації душпастирської опіки.

Є низка викликів і проблемних моментів для військового капелана. Капелан повинен бути серед людей в їхньому середовищі, поза Церквою. На відміну від священника помісної Церкви, де люди йдуть до священника, капелан повинен йти до людей (Baker, 2021; Забзалюк, 2007). Іноді керівництво має очікування від капелана, які можуть зашкодити його роботі, наприклад сповіщати про загибель рідних. Іноді капелан стає між побажаннями особового складу і протилежним баченням командування (Baker, 2021). Великим викликом у військового капелана, як і у будь-якого військовослужбовця, є страх перед смертю і усвідомлення свого обов'язку (Забзалюк, 2007; Збанджала, 2018). Ще одним проблемним моментом є міжконфесійне і міжцерковне протистояння, політизація релігійного життя. Дуже яскравим прикладом цієї проблеми є протистояння УПЦ МП і ПЦУ. Церковний апарат використовується державою агресора як інструмент політичного впливу на громадян України (Непіпенко, 2022, с. 11). Це протистояння може відчуватись і в ЗСУ серед особового складу, тому що в лавах збройних сил є віряни обох церков. Також є неприйнятною для нашого суспільства практика, яка існує в країнах Південно-Західної, Південної, Південно-Східної Азії та Африки, – використовувати релігійне виховання як інструмент агресивної пропаганди (Здіорук, 2014).

Поняття психологічного супроводу. Мушкевич та Максименко (2011, с. 10) у визначенні поняття психологічного супроводу починають із розкриття значення супроводу як такого. Супровід – це спільне проходження двох людей, де супровідник постає як людина, що захищає та допомагає в дорозі впоратися з мінливістю шляху. Тоді психологічний супровід можна визначити як тривалу взаємодію з людиною, яка виражається у регулярному моніторингу її психологічного стану, пошуку і виявленні проблем, з якими вона стикається, і допомозі їй у розв'язанні цих проблем (допомога реалізується у створенні сприятливих умов, організації заходів з підтримання оптимального стану психічного здоров'я і стресостійкості та застосуванні різних ефективних методик) та профілактики, яка запобігає виникненню негативних психологічних станів (Агаєв та ін., 2016; Мушкевич, & Максименко, 2011). Залежно від середовища застосування психологічного супроводу змінюються його завдання і мета, а відповідно, і змінюються акценти у визначенні цього терміна. Метою може бути: процес соціалізації, який забезпечує особистісну та міжособистісну гармонізацію, розвиток творчого потенціалу та пошук перспектив подальшого розвитку особистості (Мушкевич, 2017, с. 190); безперервне відстеження динаміки психологічних обставин, прогнозування та оцінювання втому, цілеспрямоване управління мотивацією, психічними станами людей та соціально-психологічними процесами у військових підрозділах, їх захисті від психологічних акцій противника (Жигайло, & Матеюк, 2022, с. 65); подолання стресу тощо. Щодо психологічного супроводу, то серед військових більший акцент робиться на моніторингу психологічних станів і мотивації, виокремленні серед особового складу осіб із низьким рівнем нервово-психологічної стійкості, психічними розладами або явними проявами посттравматичної стресової симптоматики та формуванні груп посиленої уваги (Кокун та ін., 2019; Жигайло, & Матеюк, 2022). Питання реабілітації і відновлення військових після виходу з бойових дій також є частиною фахової психологічної допомоги військовослужбовцю зберегти своє психічне здоров'я та в короткі строки відновити свою боєздатність.

Сфери, у яких душпастирська робота військового капелана перетинається з роботою військового психолога. Під час аналізу діяльності військового капелана і військового психолога можна побачити певний перетин сфер впливу. Психологічний супровід і душпастирська опіка є безперервним процесом існування військової частини в локальному сенсі і збройних силах загалом (Забзалюк, 2007; Кокун та ін., 2019; Мушкевич, & Максименко, 2011; Grzybowski, 2021). Основним гаслом служби військового капеланства є "бути поруч". Під час постійної взаємодії з особовим складом відстежуються моральний, волевий, мотиваційний і емоційний стани, ділові якості військовослужбовця та його схильність до самогубства, що допомагає військовому капелану через душпастирську опіку вчасно відреагувати та наставити військового, та в разі необхідності надати командуванню корисні поради (Baker, 2021; Кокун та ін., 2019), при цьому зберігаючи конфіденційність розмов з особовим складом (Про Службу військового капеланства, 2021). Сфера впливу на мотиваційно-ціннісні детермінанти військовослужбовця також потрапляє у площину перетину душпастирської роботи військового капелана і військового психолога (Здіорук, 2014; Жигайло, & Матеюк, 2022).

Є і ті сфери роботи психолога і капелана, які за фактом належать тільки тому чи іншому, і важливо в цій статті окреслити сфери їхнього впливу. Військовий капелан має право і відповідну освіту, щоб в душпастирській роботі говорити про Бога, віру, надію і любов Божу. Він може застосовувати базові навички активного слухання, аналізувати вплив думок особового складу на їхню поведінку, робити відповідні висновки та планувати відповідні бесіди для роз'яснення життєвих і релігійних питань, але без відповідної психологічної освіти військових капелан не повинен заходити у сферу клінічного психолога, проводити психологічні терапевтичні заходи та робити все те, що стосується безпосередньо специфіки роботи військового психолога (Baker, 2021). Своєю чергою, робота військового психолога передбачає фахове (наукове) спостереження і аналіз поведінки військовослужбовця, розробку та вживання заходів психологічної підтримки, роботу з тими, хто має ПТСР, та допомогу в їх реабілітації, роботу з групою військовослужбовців, які

мають певні психічні відхилення (Жигайло, & Матеюк, 2022; Кокун та ін., 2019).

Емпіричне дослідження. Для виявлення особливостей душпастирської роботи було запропоновано анкету опитувальник, де відмічались час служби, посада, рівень важкості прийняття рішення обійняти посаду військового капелана, найбільш важкі моменти у службі й ресурс як допомога. Усю вибірку було поділено на два блоки, у перший блок увійшли три групи, поділені за часом служби, у другому – три групи, поділені за посадою: перший блок (1-ша група – тривалість служби до 1 року, кількістю 9 осіб; 2-га група – від 1 року до 5 років, кількістю 28 осіб; 3-я група – понад 5 років, кількістю 7 осіб); другий блок (1-ша група – посада військового капелана, кількістю 31 особа; 2-га група – посада помічника військового капелана, кількістю 5 осіб, 3-я група – посада начальника і офіцерів служби військового капеланства (керівництво військових капеланів), кількістю 8 осіб). Разом в опитуванні взяли участь 44 особи.

У першому блоці відповіді стосовно того, що було пережито як найбільш важкий момент, розділились таким чином (табл. 1). У перших двох групах спостерігається присутність відчуття непотрібності й бар'єри у сприйнятті особовим складом і командуванням, у третій групі цей фактор відсутній. У третій групі помітна проблема розлуки із сім'єю. У другій групі явно виражене ускладнення взаємодії з керівництвом. У всіх трьох групах визнано важкою втрату особового складу і пов'язані з цим питання та складнощі в завоюванні авторитету і довіри.

Аналіз ресурсів "що мені допомагало" дозволив виокремити такі відповіді у відсотковому відношенні до групи першого блоку (табл. 2). Також було обчислене середнє процентне відношення загальних відповідей: "Бог і молитва до Нього" (86 %); "Сім'я" (61 %); "Колеги капелани" (48 %); "Церква" (45 %); "Колеги офіцери" (14 %).

Отже, як бачимо з відповідей, "Бог і молитва до нього" – це головна поміч для капеланів незалежно від строку служби. "Церква" представлена у першій і у другій групах як більш виразна тенденція, ніж у третій групі. Значення підтримки "сім'ї" більш представлена в тих, хто служить один і більше років, тоді як значення підтримки "Колеги капелани" і "Колеги офіцери" зменшується з набуттям стажу.

Таблиця 1

Питання: "що було пережито як найбільш важкий момент"		
До 1 року служби (9 осіб)	1 рік і більше (28 осіб)	5 років і більше (7 осіб)
Відчуття непотрібності і бар'єр у сприйнятті (2) Завоювати авторитет і довіру (1) Втрати особового складу (1)	Питання взаємодії з керівниками (6) Втрати особового складу (11) Відчуття непотрібності і бар'єр у сприйнятті (1) Завоювати авторитет і довіру (2)	Розлука із сім'єю (2) Втрати особового складу (1) Завоювати авторитет і довіру (1)

Таблиця 2

Психологічні ресурси військовослужбовців, дотичних до військового капеланства		
До 1 року служби (9 осіб)	1 рік і більше (28 осіб)	5 років і більше (7 осіб)
Бог і молитва до Нього (100 %) Сім'я (44 %) Колеги капелани (66 %) Церква (44 %) Колеги офіцери (22 %)	Бог і молитва до Нього (86 %) Сім'я (68 %) Колеги капелани (46 %) Церква (50 %) Колеги офіцери (11 %)	Бог і молитва до Нього (71 %) Сім'я (57 %) Колеги капелани (57 %) Церква (29 %) Колеги офіцери (14 %)

У другому блоці відповіді стосовно того, що було пережито як найбільш важкий момент, розділились таким чином (табл. 3). Серед тих, хто обіймає посаду військового капелана і помічника військового капелана, присутня проблема відчуття непотрібності і бар'єру у сприйнятті особовим складом і керівництвом. Складнощі

у взаємодії з керівництвом присутні серед військових капеланів і їх керівників по капеланської лінії. Питання авторитету й довіри притаманні тільки першій групі, так само як і розлука з сім'єю третій групі. У всіх трьох групах визнано важкою "втрату особового складу" і пов'язані з цим питання та складнощі.

Таблиця 3

Питання: "що було пережито як найбільш важкий момент"		
Військовий капелан (31)	Помічник військового капелана (5)	Начальники і офіцери служби військового капеланства (8)
Відчуття непотрібності і бар'єр у сприйнятті (2) Завоювати авторитет і довіру (4) Питання взаємодії з керівниками (5) Втрати особового складу (10)	Відчуття непотрібності і бар'єр у сприйнятті (2) Втрати особового складу (1)	Розлука із сім'єю (2) Втрати особового складу (1) Питання взаємодії з керівниками (1)

Аналіз психологічних ресурсів військовослужбовців, дотичних до військового капеланства, дозволив виокремити відповіді у відсотковому відношенні до групи другого блоку (табл. 4). Більш виразна присутність ресурсів "Бог і молитва до нього" і "Сім'я" у відповідях військових капеланів і менш

виразна у відповідях їхніх керівників. "Колеги капелани" є помітно більшим ресурсом для військових капеланів і їх керівників, ніж для помічників військових капеланів. "Церква" і "Колеги офіцери" не представлені як важливий ресурс для помічників військових капеланів.

Таблиця 4

Психологічні ресурси військовослужбовців, дотичних до військового капеланства		
Військовий капелан (31)	Помічник військового капелана (5)	Начальники й офіцери служби військового капеланства (8)
Бог і молитва до Нього (90 %) Сім'я (65 %) Колеги капелани (55 %) Церква (52 %) Колеги офіцери (16 %)	Бог і молитва до Нього (80 %) Сім'я (60 %) Колеги капелани (20 %)	Бог і молитва до Нього (75 %) Сім'я (50 %) Колеги капелани (63 %) Церква (63 %) Колеги офіцери (13 %)

Було обчислено середнє значення важкості прийняття рішення обрати службу в армії на посаді, дотичній до військового капеланства, за шкалою від 0 до 5: військовий капелан 2,1; помічник військового капелана 1,6; начальники та офіцери служби військового капеланства 1,3. Ті з військових капеланів, хто одразу заходив на свою посаду, відмітили складність прийняття рішення у середньому на рівні 2,5, а ті, хто зайшов на посаду не одразу, а пройшов через солдатську або сержантську посаду, – на рівні 1,8, що свідчить, імовірно, про більший поріг входу на посаду військового капелана для особи з цивільного життя, ніж для особи, яка є дотичною до військової служби.

Дискусія і висновки

У результаті аналізу досліджуваної літератури можна описати душпастирську роботу як виховання морального духу, роз'яснення основ віри й посилення патріотичних настроїв, побудову сильних відносин для завоювання довіри й авторитету, регулярність спілкування з особовим складом, розділення побуту, що дозволяє бути легкодоступним і відкритим для усіх рангів військовослужбовців, організацію богослужінь, підбадьорення і підтримку, посередництво між командирами і їх особовим складом. Військовий капелан зустрічається з низкою викликів: його служіння проходить поза Церквою; він стикається з притаманною для військових дилемою між реальною небезпекою для життя і необхідністю виконання обов'язку; пошук мудрості, перебуваючи в контексті міжконфесійного протистояння і політизації релігійного життя; недопущення зі свого боку пропаганди світогляду окремої релігії чи конфесії. Через недостатність літератури потрібне подальше дослідження роботи капелана серед сімей військовослужбовців.

У результаті аналізу перетину сфер роботи військового капелана і військового психолога було окреслено, як сфери сумісної взаємодії, так і сфери, притаманні виключно фаховим функціям. Виходячи з цього, капелан може посилити позитивний вплив на особовий склад через взаємодію з психологом у сфері перетину або вивільнити його увагу від цієї сфери для більш ефективної роботи з групою особливої уваги, відновлення військовослужбовців після виходу з бойових дій, лікування ПТСР та реабілітації їх у цивільному житті.

Відчуття непотрібності й бар'єр у сприйнятті спостерігаються у військовослужбовців на посадах військового капелана і помічника військового капелана (за відсутності капелана заміщає його функції) зі строком служби до 5 років, з набуттям досвіду від 5 років ця проблема зникає. Можна зробити висновок, що для пришвидшення адаптації функціональності капелана до поточних умов необхідно забезпечення комунікації з більш досвідченими військовими капеланами. Порівнюючи теоретичну базу і дані емпіричного дослідження, можна побачити, що комунікація військового капелана з керівництвом є важливим елементом у його душпастирській роботі, але водночас і складним у досягненні. У подальшому дослідженні потрібно виявити проблемні питання взаємодії військового капелана з командиром і розробити практичні рекомендації для розв'язання цих питань. Сприйняття втрат особового складу, на жаль, є і буде залишатись болісним і невиправним у цій війні проти РФ до моменту нашої повної перемоги над агресором. Основним психологічним ресурсом для військового капелана (86 %) є "Бог і молитва до нього". Значною поміткою назвали "Сім'я" і "Колеги капелани" ті, хто має стаж роботи понад один рік служби. Зі стажем роботи 5 років і більше вага ресурсу "Церква" значно зменшена в житті капелана, це явище потребує додаткових досліджень. Поріг для прийняття рішення стати військовим капеланом збільшується для цивільних осіб і зменшується для тих, хто вже був дотичний до військової служби. Отримані результати вказують на важливість подальшого вивчення мотиваційних чинників прийняття й особистісного розуміння посади військового капелана, значення військового капеланства в сучасній війні за духовний світ людини та подолання духовних криз.

Внесок авторів: Кириленко Таїса – концептуалізація, методологія, написання; Горбик Іван – концептуалізація, емпіричне дослідження, аналіз даних, написання.

Список використаних джерел

Агаєв, Н. А., Скрипкін, О. Г., Дейко, А. Б., Поливанков, В. В. & Евєрт, О. В. (2016). *Алгоритм роботи військового психолога щодо психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних сил України (методичні рекомендації)*. Міністерство оборони України, Наук.-дослід. центр гуманітар. проблем Збройних сил України.

Жигайло, Н., & Матеюк, О. (2022). Психологічний супровід військовослужбовців у зоні ведення бойових дій. *Вісник Львівського університету. Серія Психологічні науки*, 13, 64–70. <https://doi.org/10.30970/PS.2022.13.8>

Забзалюк, Д. (2007). *Душпастирська служба українських військових формацій першої половини ХХ ст.* [Дис. канд. іст. наук, Львівський державний університет внутрішніх справ]. <https://dspace.lvdvds.edu.ua/handle/1234567890/359>

Збанджало, М. (2018). *Лицарі духа: Військове капеланство УГКЦ XIX–XX століть у біографіях*. Свічадо

Здіорук, С. І. (2014). Служба військових капеланів у Воєнній організації Української Держави: Необхідність, можливості та перспективи (Аналітична записка). *Гуманітарний розвиток*, 5, 30. <http://surl.li/mmnwxd>

Кокун, О. М., Агаєв, Н. А., Пішко, І. О., Лозинська, Н. С. & Корня, Л. В. (2019). *Психологічне вивчення особового складу Збройних сил України*. ФОП Маслаков.

Методичні рекомендації керівникам органів військового управління, командирам (начальникам) військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій Збройних сил України щодо удосконалення військово-релігійного співробітництва. (2014, 8 липня). Міністерство оборони України. <http://surl.li/hvyfgr>

Мушкевич, М. І. & Максименко, С. Д. (Ред.) (2011). *Поняття супроводу у сучасній психологічній науці. Збірник наукових праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Проблеми загальної та педагогічної психології*, 13(1), 287–294. <http://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/1338>

Мушкевич, М. І. (2017). Моделі організації психологічного супроводу сімей, які мають проблемних дітей. *Психологія: Реальність і перспективи*, 8, 188–192.

Непіпенко, Л. (2022). Військове капеланство в незалежній Україні: Поступ власної моделі. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*, 43, 126–138. <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.43.16>

Про Службу військового капеланства, Закон України № 1915-IX (2021, 30 листопада). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20>

Якименко, Ю., Биченко, А., & Міщенко, М. (2023). *Українське суспільство, держава і церква під час війни. Церковно-релігійна ситуація в Україні-2023*. Центр Разумкова. <http://surl.li/tuwiik>

Baker, A. T. (2021). *Foundations of Chaplaincy: A Practical Guide*. William B. Eerdmans. <http://surl.li/yylyhq>

Grzybowski, J. (2021). *W kraju i na obczyźnie. Kapelani wojskowi wyznania prawosławnego w armii II Rzeczypospolitej i Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie*. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

References

Агаєв, Н. А., Skrypin, O. G., Deyko, A. B., Polyvaniuk, V. V., & Evert, O. V. (2016). *Algorithm of the work of a military psychologist regarding the psychological support of the professional activity of the personnel of the Armed Forces of Ukraine (methodical recommendations)*. Ministry of Defense of Ukraine, Research. humanitarian center problems of the Armed Forces of Ukraine [in Ukrainian].

Taisa KYRYLENKO, PhD (Psychol.), Assoc. Prof.

ORCID ID: 0000-0001-9079-9722

e-mail: kirilenkots@knu.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Ivan HORBYK, Master's Student, military chaplain

ORCID ID: 0009-0002-3981-4901

e-mail: vano.gorbik@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Baker, A. T. (2021). *Foundations of chaplaincy: A practical guide*. William B. Eerdmans. <http://surl.li/yylyhq>

Grzybowski, J. (2021). *W kraju i na obczyźnie. Kapelani wojskowi wyznania prawosławnego w armii II Rzeczypospolitej i Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie* [At home and abroad. Orthodox military chaplains in the army of the Second Polish Republic and the Polish Armed Forces in the West]. University of Warsaw Publishing House.

Kokun, O. M., Агаєв, Н. А., Pishko, I. O., Lozinska, N. S., & Kornya, L. V. (2019). *Psychological study of the personnel of the Armed Forces of Ukraine*. FOP Maslakov [in Ukrainian].

Methodical recommendations to heads of military administration bodies, commanders (chiefs) of military units, military educational institutions, institutions and organizations of the Armed Forces of Ukraine regarding the improvement of military-religious cooperation. (2014, July 8). Ministry of Defense of Ukraine [in Ukrainian]. <http://surl.li/hvyfgr>

Mushkevich, M. I. (2017). Models of the organization of psychological support for families with problem children. *Psychology: Reality and prospects*, 8, 188–192 [in Ukrainian].

Mushkevich, M. I., & Maksimenko, S. D. (Eds.) (2011). The concept of accompaniment in modern psychological science. *Collection of scientific papers of the Kostyuk Institute of Psychology of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Problems of General and Pedagogical Psychology*, 13(1), 287–294 [in Ukrainian]. <http://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/1338>

Nepipenko, L. (2022). Military chaplaincy in independent Ukraine: Progress of its own model. *Bulletin of Lviv University. Series of philosophical and political studies*, 43, 126–138 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.43.16>

On Military Chaplaincy Service, Law of Ukraine No. 1915-IX (2021, November 30) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20>

Yakymenko, Yu., Bychenko, A., & Mishchenko, M. (2023). *Ukrainian society, the state and the church during the war. Church and religious situation in Ukraine-2023*. Razumkov Center [in Ukrainian]. <http://surl.li/tuwiik>

Zabzalyuk, D. E. (2007). *Pastoral service of Ukrainian military formations of the first half of the 20th century* [Dissertation of Candidate of Historical Sciences, Lviv State University of Internal Affairs] [in Ukrainian]. <https://dspace.lvdvds.edu.ua/handle/1234567890/359>

Zbanjala, M. (2018). *Knights of the spirit: military chaplaincy of the UGCC of the 19th-20th centuries in biographies*. Svichado [in Ukrainian].

Zdioruk, S. I. (2014). Service of military chaplains in the Military Organization of the Ukrainian State: Necessity, opportunities and prospects (Analytical note). *Humanitarian Development*, 5, 30 [in Ukrainian]. <http://surl.li/mmnwxd>

Zhigaylo, N., & Mateyuk, O. (2022). Psychological support of servicemen in the combat zone. *Bulletin of Lviv University. Psychological Sciences Series*, 13, 64–70 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.30970/PS.2022.13.8>

Отримано редакцією журналу / Received: 18.08.24

Прорецензовано / Revised: 15.10.24

Схвалено до друку / Accepted: 15.12.24

PASTORAL WORK OF A MILITARY CHAPLAIN IN THE ARMED FORCES OF UKRAINE AS PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR MILITARY SERVICEMAN: CONTENT AND FEATURES

Background. It is established that pastoral work is a vital important component in nurturing the spiritual well-being of the Ukrainian soldier during the aggressive war with the Russian Federation. The goal was to emphasize the content of military chaplaincy and the findings of preliminary research into individual aspects of chaplain's activities. Considering the religious affiliations of most Ukrainians, chaplaincy efforts were examined from a Christian perspective.

Methods. Theoretical methods used included analysis and generalization. For the empirical research, an author-designed questionnaire was administered to explore the psychological aspects of military chaplains' roles.

Results. The analysis of the literature led to the development of a basic framework outlining the elements of pastoral work. A comparative analysis of the roles of military chaplains and military psychologists was conducted, identifying the boundaries of their respective competencies and the overlap in their activities. An author-led survey included 44 servicemen affiliated with military chaplaincy, representing varying lengths of service. The survey revealed the challenges faced in deciding to become a military chaplain, difficulties encountered in their work, and what support was beneficial to them.

Conclusion. The chaplain can enhance the positive impact on personnel through collaboration with the psychologist at the intersection of their activities or by redirecting one's attention to improve the effectiveness in working with a special attention group, focusing on the recovery of servicemen after combat, treatment of PTSD, and other specialized functions. The most challenging aspects of a military chaplain's role include coping with personnel loss, establishing rapport with the command, and earning authority and trust. To address these issues, it was found that regardless of chaplaincy duration, 86% of the primary psychological resource is derived from "God and prayer to Him".

Keywords: personality, military chaplain, prayer, spirituality, psychological support, pastoral work, serviceman, family of a military serviceman.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.